

NOTE ȘI OBSERVAȚII PRIVIND PĂSTORITUL TRADIȚIONAL ÎN MUNȚII ANINEI

Mircea Taban*

Cuvinte cheie: staul, comarnic, păstorit local-familial, areal periurban

Keywords: stable, shepherd's hut, local-familial shepherding, periurban area

Problematica temei enunțate de titlul studiului se subsumează unei alte teme, respectiv celei referitoare la relația rural-urban, a eventualelor interrelaționări dintre civilizația sătească și cea urbană, prin așa numitul fenomen al navetismului muncitoresc, manifestat înainte de anul 1989, aceasta constituind o mai veche preocupare a noastră, fapt concretizat prin două lucrări unde s-a încercat circumscrierea fenomenului pastoral la impactul cu civilizația orășenească.¹ Primul a avut drept obiectiv însuși municipiul Reșița, centru administrativ județean și, încă, puternic centru industrial. Inițiativa științifică demarată cu ocazia acestor cercetări a încercat să se constituie într-un demers de etnologie urbană, mai puțin practică la noi de către specialiștii din domeniu. Pe de altă parte, întrebarea fundamentală pe care ne-am pus-o în cazul unui asemenea gen de cercetare era în ce măsură apropierea de un centru orășenesc important a produs (dacă a produs) mutații în practicarea ocupațiilor de bază, precum și modul în care orașul și-a pus amprenta "stilistică" în formele arhitecturale tradiționale. Nu se intenționează aici o recenzie a rezultatelor celor două materiale citate, cititorul având posibilitatea în măsura în care îl preocupă asemenea probleme, să apeleze direct la ele.

Cel de-al doilea s-a preocupat de aceeași chestiune, dar cu un obiectiv ceva mai îndepărtat – comuna Carașova, dar care aparține aceluiași areal de influență urbană. În cazul său interesa nu faptul apropierii de municipiul Reșița, ci fenomenul navetist, manifestat amplu înainte de 1989 și eventualul "import" produs de cei care l-au practicat. Într-o altă ordine de idei, în cazul comunei

* Muzeul Banatului Montan Reșița, b-dul Republicii, nr. 10, e-mail: mtaban52@gmail.com.

¹ M. Taban, "Arhitectură și ocupații tradiționale în areal periurban (municipiul Reșița)", *Analele Banatului Serie Nouă, Etnografie* 3 (1997): 9 și M. Taban, "Arhitectură și ocupații tradiționale în areal periurban – II – comuna Carașova", în *Memoria satului bănățean. Studii și cercetări de etnografie*, vol. II. (Timișoara, 2001), 103.

menționate este vorba și de o populație minoritară, punându-se o problemă de interfață culturală între majoritate și minoritate. Detaliind puțin faptele prezentate, în satul Iabalcea (localitatea aparținătoare) a fost pusă în evidență o formă de păstorit local interesantă, care nu a fost sesizată în cercetările de până acum, respectiv cea în care staulul mutător este itinerat la sălașele părtașilor la turmă pentru gunoirea livezilor de pruni, fiind vorba de un păstorit aflat în serviciul pomiculturii (formă aproape exclusivă pe platoul Crnopolje, la sud-vest de sat). Se impune precizarea că la data publicării celui de-al doilea studiu cercetarea comunei Carașova din punctul de vedere al siturilor pastorale nu era încheiată, fapt realizat în prezent, de aici și tematica prezentului material, titulatura de mai sus datorându-se faptului că toate siturile pastorale studiate, atât cele deja publicate cât și cele ce constituie obiectul prezentului studiu, sunt dispuse din punct de vedere geografic în munții Aninei.

Înainte de a intra în "materia" prezentului studiu este necesară o clarificare de ordin conceptual în ceea ce privește sintagma "areal periurban". De fapt ce conține o atare desemnare? Din perspectivă strict geografică evident că este vorba de un teritoriu, mai mult sau mai puțin întins, situat de jur-împrejurul unui punct oarecare (localitate, reper fizico-geografic precum munți, văi etc.). Din cea etnologică lucrurile nu sunt însă atât de simple. Bineînțeles, criteriul apropierii de punctul central ales este cel mai important, dar nu numai acesta trebuie luat în considerare când se stabilește aria circumscrisă, la propriu și la figurat, de conceptul supus discuției. Intervin o serie de alți factori, pe lângă cel strict geografic, precum cel economic (din perspectiva ruralului, orașul ar putea reprezenta o piață de desfacere pentru produsele specifice, deși un asemenea fapt nu este în mod obligatoriu determinat de accesibilitatea teritorială – la Reșița vin cu produse și locuitorii unor sate îndepărtate) sau cel al atracției exercitate de abundența locurilor de muncă, determinând fenomenul navetist care înainte de anul 1989, a fost chiar o politică de stat dusă în numele "ștergerii deosebiriilor dintre sat și oraș". Dar și aici pot exista anumite obiecții: spre Reșița au navetat și țărani cu rezidența în localități situate la foarte mare distanță, cum ar fi de pildă comuna Gătaia din județul Timiș.

Alături de determinanta geo-economică, elementul administrativ poate, într-o mare măsură, să clarifice problema. Spre exemplu, satele Călnic, Țerova și Cuptoare au devenit, din localități autonome, entități rezidențiale ale municipiului (într-o mai mare sau mai mică măsură, după caz) și în care segmente ale civilizației tradiționale sunt încă vii. Ținând cont de cele expuse se poate spune că prin areal periurban înțelegem o arie geografică restrânsă la contactul, mai mult sau mai puțin direct, cu un nucleu urban central liber ales (în cazul de față municipiul Reșița), în interiorul căreia există așezări legate administrativ, socio-economic și demografic de acesta, având contacte culturale cu amploare

diferențiată în funcție de sensul desfășurării lor (entitatea administrativă centrală este determinantă în stabilirea influențelor, direcția oraș- sat fiind mai puternică decât cea inversă). Trebuie observat că tradiția este încă tributară unui anumit conservatorism în unele dintre aspectele sale, precum ocupațiile de bază spre exemplu. Așa se explică performarea lor în tipare tradiționale, în ciuda eventualului “modernism” adus de contactul cu viața urbană.

Faptul este ușor de explicat prin cuantumul și finalitatea în care sunt practicate. În cazul comunei menționate deocamdată se poate vorbi doar de o agricultură de subzistență și mai puțin de o direcționare a efortului productiv spre cerințele pieței. De asemenea, probabil că va mai trece destul timp până se va încetățeni și la noi sistemul de lucru în mari ferme familiale automatizate și computerizate, așa cum se pot întâlni și în Europa occidentală. În microzona crașoveană cercetările au evidențiat practicarea păstoritului local-agricol (sau în serviciul pomiculturii) și a celui de pendulare simplă. După cum se va vedea, s-a remarcat și un caz de păstorit de pendulare amplă transformat într-unul de pendulare simplă, dar activ într-un alt areal periurban, respectiv cel al orașului Anina, în aparență fără legătură cu arealul supus studiului, dar având totuși tangență prin similitudine și problematică cu tema noastră și care va fi prezentat într-o addenda.

O altă precizare metodologică ar fi aceea că, în tratarea aspectelor întâlnite pe teren, ne raportăm la clasificarea cvadripartită stabilită de Nicolae Dunăre. Acest autor consideră că păstoritul local este primul tip individualizat, în funcție de extensia mișcării pastorale și de mărimea colectivului ce însoțește turmele, fiind cea mai frecvent întâlnită în raport cu celelalte. După cum se știe, este vorba de un “păstorit familial” practicat în tot anotimpul călduros și pe spațiul agricol al fiecărui sat. Distinge mai multe forme de păstorit local: a) fără staul și fără stână, pe hotarul agricol al satului; b) cu staul și strungă dar fără stână; c) cu staul, stână și strungă, forma cea mai reprezentativă și cea mai bine conturată morfologic, structural și funcțional.²

Toate formele menționate se practică în microzona Carașova. Cu o altă ocazie s-a arătat că forma a) din clasificarea lui N. Dunăre este performată la sălașul cu funcție pastoral-pomicolă de sub Grad (Cetatea Turcului), deși în cazul de față turma nu coboară în fiecare seară în sat, ci este adăpostită la un sălaș din apropiere ce dispune de amenajări pastorale (staul mutător). Forma b) este ilustrată în același areal de amenajările sezoniere și mobile (staule mutătoare, adăposturi tip cort din diverse materiale), diseminate pe o suprafață ce are drept reper principal locul denumit Crucea Iabalcei, respectiv punctul unde drumul comunal dinspre Iabalcea întâlnește șoseaua Anina – Reșița.³

² N. Dunăre “L'élève des pays carpathiques dans une perspective intégraliste et européenne (terminologie)”, *Tibiscum. Studii și cercetări de etnografie-istorie* VI (Caransebeș, 1986): 33–35.

³ Taban, “Arhitectură și ocupații”, 120–121.

În sfârșit forma cu stână, staul și strungă se regăsește în cazurile Vataș Victor, Hațegan Petru (Nermet) și Ardelean Martin (Carașova).⁴

În ceea ce privește cea de-a doua formă de păstorit tradițional, cel pendulator, în unele cazuri rămâne de văzut dacă este vorba realmente de acest tip sau de cel local-zonal deoarece, conform definiției⁵, autorul citat presupune deplasarea turmelor între două repere spațiale bine definite, pe relația sat – munte și retur (văratul la munte și iernatul în sat). După cum se va vedea, o asemenea deplasare spațială există în câteva cazuri, dar ea se produce în interiorul hotarelor comunei Carașova, ce cuprind între ele și un segment al munților Aninei, respectiv platoul Mărghițaș de lângă orașul Anina, aflat la aproximativ 40 km distanță de satul bază. Or, într-un asemenea caz am avea forma de păstorit local-zonal.

Comuna Carașova. Descriere geografică și caracterizare etnologică

Nexul geografic. Comuna Carașova este situată în sud-vestul municipiului Reșița. Are o suprafață de 14.339 ha și se învecinează (de la nord la sud) cu: municipiul Reșița (la nord), comuna Lupac, comuna Goruia și orașul Anina (la vest), comuna Bozovici (la sud), comuna Văliug (la est). Are în componență satele Nermed și Iabalcea. Hotarul său administrativ poate fi delimitat de următoarele repere geografice: la nord de Munceii Clocoticiului (dealurile Marinița, Del și Gariștea), la vest de dealurile Gârliștei (dealurile Goronice, Livada, Moghila), la sud de platoul Mărghițaș, la est de complexul piemontan alcătuit din dealurile Jervan, Naveșu Mare, Gabrova și Grindu. La nord este dominat de dealul Ponor (808 m alt.). De altfel, relieful este predominant deluros, cu o succesiune de inele piemontane având în centru dealul Socolovăț (circa 700 m alt.). Din punct de vedere geologic predomină rocile calcaroase hidrosolubile (calcare permieni și jurasice), generând un peisaj specific (chei, peșteri, avene, câmpuri de lapiezuri etc.). Doar sectorul nordic vădește o altă componență petrografică, prin șisturile cristaline și cuarțitele din care sunt alcătuiți munceii Clocoticiului.

În plan hidrografic, substratul calcaros a generat dezorganizarea și sărăcirea rețelei hidrografice de suprafață. Principalul colector este reprezentat de râul Caraș, una dintre marile artere hidrografice din județ. Cu obârșia în Munții Aninei are, la început, un curs pe direcția est-nord-est, pentru ca mai apoi, de la Cetatea Turcului, să-și schimbe traiectul de scurgere spre vest. Între hotarele comunei Carașova singurii săi afluenți sunt pâraurile Buhui și Comarnic, precum și o serie de mici izvoare cu traseu scurt și adesea temporar. Aceeași

⁴ Ibid., p. 121–124.

⁵ N. Dunăre, *Civilizația tradițională la curbura carpatică nordică* (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984).

constituție geologică creează probleme și la aprovizionarea cu apă. Locuitorii din satul Iabalcea sunt nevoiți să adune apa meteorică în bazine speciale, dată fiind situarea satului pe un întins platou carstic, iar posesorii de animale sunt nevoiți, în perioadele secetoase, să-și ducă animalele în văile unor ape cu debite permanente (Caraș, Comarnic, Buhui).

Clima microzonei se înscrie în cea mai generală a Banatului, adică cea temperat continentală, cu influențe azorice și invazii de mase aeriene de sorginte mediteraneană, fără mari contraste termice între iarnă și vară, dar cu dese perioade secetoase. Faptul se oglindește și în plan biologic, în zonă regăsindu-se numeroase animale și plante de origine mediteraneană: vipera cu corn, mojdreanul, scumpia, alunul turcesc. Iernile sunt scurte și, în general, cu puține precipitații și relativ calde în comparație cu alte zone ale țării. Verile sunt călduroase, cu puține precipitații, constatându-se chiar un deficit de umiditate, îndeosebi în ultimii ani, ducând la scăderea semnificativă a debitelor principalelor cursuri de apă de pe teritoriul comunei. Toposul climatic local a influențat, într-o anumită măsură, profilul ocupațional al comunei, ariditatea specifică microzonei favorizând cultura prunului, de pe urma căreia se obțin câștiguri însemnate.

Caracterizare etnografică

Așezările. Sunt reprezentate de satele Carașova, Iabalcea și Nermed. Primul este de tip adunat-compact, cu rețea stradală bine configurată. Se pare că inițial a fost unul de-a lungul drumului, prin dezvoltare și sistematizare ajungându-se la forma actuală. Este situat într-o polie carstică, la ieșirea Carașului din cheile sale, importantă atracție turistică. Celelalte două sunt sate de-a lungul drumului și nu atestă dezvoltări stradale ulterioare. Dacă se observă casele mai vechi, se remarcă existența caselor de tip grăniceresc, rezultat al unei influențe venite din zonele militarizate de administrația austro-ungară la sfârșitul secolului al XIX-lea. Asemenea exemplare sunt însă rare și se regăsesc pe ulițele mărginașe ale celor trei sate. O marcă arhitecturală distinctă o reprezintă sălașele, diseminate pe tot hotarul și legate de cultura pomilor fructiferi, îndeosebi a prunului. Predomină, ca material de construcție, piatra calcaroasă, dat fiind substratul geologic al zonei.

Ocupațiile de bază. Se are aici în vedere doar agricultura, creșterea animalelor constituind chiar tema studiului. Principala cultură este aceea a porumbului, folosindu-se arabilul disponibil în lunca râului Caraș, dispusă în hotarul comunei Lupac. Legumele sunt cultivate pe loturile existente pe lângă casele din sat. Principala cultură este cea a cartofului. În genere se practică o agricultură de subzistență și nu pentru piață.

Venituri importante se realizează din exploatarea livezilor de pomi fructiferi. Producerea țuicii ține de tradiția locală, deși nu sunt multe poverne

pentru producerea acesteia. Este unul dintre puținele produse care se vinde pe piața reșițeană.

În afara autonomiei alimentare, puține mai sunt elementele de viață tradițională care mai sunt viabile. Unele aparțin creșterii oilor, dar se vor avansa referințe mai jos. Altele de portul popular. În trecut marcă etnică distinctă și motiv de mândrie pentru crașoveni, acum costumul tradițional se mai îmbracă la sărbători sau la nunți.

Din punct de vedere etnic locuitorii satelor Carașova, Nermed, Iabalcea, Lupac, Rafnic, Vodnic, Clocotici sunt de origine slavă, cu o origine ce rămâne de clarificat de către specialiști. Opinia în general acceptată este aceea că ar fi un rest al unei populații migrate din nordul Bulgariei în zorii feudalismului. Actualmente aceștia se consideră a fi de origine croată. Nu se poate vorbi de un proces de “românizare” (prin analogie cu satul Lescovița din sudul județului, unde populația sârbă s-a românizat de la sine). Limba sârbo-croată încă se vorbește aici, deși o serie de termeni au fost înlocuiți cu cei românești.

Materialul factual prezentat mai jos întregeste cele publicate cu alte ocazii, ținta constituind-o câteva situri pastorale situate în arealul sudic al comunei.

Înainte de aceasta, se impune precizarea că datele de teren au fost colectate în două orizonturi temporale, respectiv la nivelul anului 1997 și în prezent (anul 2014), așa încât este posibilă creionarea unui tablou comparativ între ceea ce exista în teren, ca modalități performative și semnificații economice, la mijlocul deceniului trecut și acum.

1. *Sălașul cu funcție pastoral-pomicolă al lui Moldovan Marian (Carașova).* Ca dotări dispune de un sălaș monocelular având următoarele caracteristici constructive: acoperiș în două ape din diverse materiale (pânză gudronată, foi de tablă), pereți din scânduri dispuse orizontal, fără fundație, cu acces direct, staul mutător și adăpost tip cort din foi de tablă. Situl pastoral este situat pe dealul Vainova, iar sursa de apă se regăsește în valea omonimă ce-l mărginește la sud. La nord-est este flancat de culmea Dobri Vâr, unde mai există un sălaș cu funcție asemănătoare. Primăvara și vara îndeplinește rolul de stână, iar toamna familia se deplasează aici pentru culesul prunelor. Staulul mutător este făcut din “perdele” cu pari mai subțiri pentru a fi transportate cu ușurință.

Constituirea turmei are loc de Sfântul Gheorghe și este formată din ciopoarele a șapte asociați, rude ale ciobanului. Tot atunci se face și măsuratul oilor după care se urcă cu turma la sălaș pentru vârat. Distanța la care se află acest este apreciabilă (circa 6 km de sat), la o diferență de nivel față de așezarea de bază de aproximativ 300 m (500 m altitudine absolută), situându-se la limita dintre piemontul crașovean și zona montană înaltă (Munții Aninei-cotă maximă în vârful Leordiș–1200 m alt.). Prepararea produselor lactate se execută fie de stănașul proprietar, fie de unii dintre asociați, care la anumite intervale sosesc

aici pentru a-și ridica drepturile reieșite în urma măsuratului. De asemenea, tot lor le revine sarcina aprovizionării cu alimente a păstorului.

Imediat după sosire păscutul se desfășoară pe perimetrul livezilor pentru gunoie, pe toată perioada primăverii. O dată cu sosirea anotimpului calduros are loc pe zonele împădurite din vecinătate, pentru adăpostirea oilor în caz de căldură excesivă, ajungându-se chiar sub vârful Socolovăț, la aproape 600 m altitudine. Produsele specifice obținute acoperă doar unele nevoi familiale, neluându-se în calcul posibilitatea unor câștiguri suplimentare prin valorificarea lor pe piețele învecinate.

Spargerea turmei are loc în jurul datei de 10 noiembrie, nu înainte de a se proceda la o nouă gunoie a suprafețelor cu livezi de pruni (cultură pomicolă exclusivă). Iernatul are loc fie în gospodăriile din sat, fie la sălașele din jurul său. Fiii actualilor proprietari nu doresc să-și continue părinții în această ocupație, preferând să plece la muncă în Croația sau, în măsura posibilului, la Reșița. De aceea nu există intenția dezvoltării turmelor și nici cea a producției pentru piață. Actualul cioban a lucrat înainte de anul 1989 la forja din cadrul Combinatului Siderurgic de la Reșița. După pensionare se ocupă de păstorit cu scopul rotunjirii veniturilor, continuând astfel o tradiție de familie. Înainte de 1989 s-a practicat aceeași formă de păstorit la acest loc de către tatăl celui care ne-a oferit informațiile de mai sus.⁶

În prezent, asocierea nu mai există, creșterea oilor fiind o afacere exclusiv familială, mulsul și prepararea produselor specifice având loc la un sălaș din apropierea satului, animalele fiind aduse aici doar pentru gunoiera livezilor de pruni. Nu se mai organizează măsuratul oilor. Sălașul a suferit unele schimbări constructive, având acum pereți din scânduri și acoperiș din țiglă în trei ape. Staulul mutător nu mai există, animalele păscând liber printre prunii aflați în proprietatea lui Moldovan Marian. Acesta este, de altfel, plecat la muncă în Austria, toate activitățile pastorale și pomicole rămânând în grija vărului acestuia, Moldovan Nicola.

2. *Stâna lui Curia Marian (Carașova)*. Reprezintă un caz interesant deoarece este vorba de o stână aflată, la nivelul anului 1997, în construcție. Proprietarul este cel după al cărui nume am "botezat" situl pastoral și care ne-a oferit informațiile de mai jos. La momentul cercetării era înălțată parțial doar incinta perimetrală, observându-se faptul că este de tip monocelular, cu acces direct și cu pereți din piatră de calcar legată cu ciment. În imediata apropiere se putea vedea staulul mutător, construit din aceleași perdele din pari mici. Stâna actuală se găsește pe dealul Ceopliaia, la aproximativ 300 m sud de vatra satului și la o altitudine de 150–200 m altitudine de acesta. Dacă ar fi să se

⁶ Informații Moldovan Marian, 35 ani. Carașova, nr. 356.

stabilească o triangulație pentru obiectivul prezentat acum, putem spune că la sud-vest se găsește dealul Ostrica, la nord-vest dealul Veliki Zabel, iar la sud dealul Buic. Este o stână familială la care va participa proprietarul desemnat și nepoții săi, continuându-se și aici o tradiție de familie. Demn de reținut este faptul că stâna nu se găsește pe plațul propriu, ci pe izlazul comunal, caz în care trebuie să se plătească la primărie taxa de pășunat. Așa a fost și în perioada interbelică. Constructorul și viitorul cioban are suprafețe în posesie, dar în alte locuri din hotar, cu sălașe la livezile de pruni. Apropierea de sat a determinat alegerea locului de păstorit, produsele specifice fiind mai repede și mai ușor duse la gospodăria bază. De altfel, Curiac Marian mai posedă un sălaș pastoral pe Veliki Zabel, dar acolo se țin doar vitele mari.

Prunii de la locul stânei actuale au fost plantați cu câțiva ani în urmă și urmează a fi gunoiți de oile ce vor fi ținute aici. Fiind vorba de o stână familială măsuratul oilor nu-și are rostul. Primăvăratul începe de îndată ce vremea le-o permite, iar văratul cu înnoptatul oilor pe loc se termină la Sfânta Maria. La bornele temporale ce marchează văratul se procedează la gunoirea livezii din jurul stânei. În timpul văratului turma este deplasată la locurile unde stânașul mai are livezi pentru a le gunoi. Sursa de apă este râul Caraș, unde se coboară zilnic pentru adăpat. În perioada comunistă, proprietarul a fost miner la Anina și după pensionare a preluat de la tatăl său conducerea stânei. Soția sa nu participă la activitățile pastorale, îngrijindu-se de gospodăria din sat. Și în cazul de față nu se are în vedere mărirea șeptelului și eventuala valorificare pe piață a unor produse.⁷ Acest sit pastoral și-a încetat acum activitatea în urma morții proprietarului.

3. *Stâna lui Domăneanț Martin (Carașova)*. Era situată pe dealul Cobiljača, lângă dealul Ravnîștea Mică, la circa 2 km nord-est de stațiunea turistică Mărghițaș, pe plațul propriu, proprietarul continuând o tradiție de familie. Turma era formată din ciopoarele a zece asociați, rude de familie și se formează în jurul datei de 23 aprilie (Sf. Gheorghe), când avea loc și măsuratul. Până când la stână creștea iarba, oile erau ținute de fiecare proprietar pe plațul propriu pentru gunoie, după care se urca la stâna de la Mărghițaș. Fiecare asociat își mulgea singur oile o dată pe lună și stătea aici câteva zile pentru a prepara laptele. Se cobora în sat la mijlocul lunii noiembrie.

Ca dotări acest sit pastoral dispunea de o stână cu plan monocelular. Acoperișul era în două ape din tablă. Pereții erau construiți din scânduri groase încheiate în cheotori drepte la colțuri. Nu avea fundație și servea la adăpostirea asociaților și la prepararea produselor lactate. Mai dispunea de un staul fix, unde se țineau oile pe timpul nopții, de un adăpost tip cort din tablă pentru paza oilor, staul și strungă pentru mulsul acestora, un coteț pentru porci și un adăpost pentru vaci.

⁷ Informații Curiac Marian, 76 ani, Carașova, nr. 214.

În fiecare an la această stână participau aceeași asociați și nu se intenționa cooptarea altora. Urmașii lui Domăneanț Martin nu doresc să practice această meserie, urmând “exemplul” altor tineri din sat. De aceea produsele specifice au avut doar destinație familială. Probabil că după dispariția actualului proprietar stâna va fi părăsită sau poate vândută altcuiva. Ne întrebăm, dată fiind distanța la care se găsește această stână de sat (circa 12 km) și situarea sa în arealul montan al Aninei, dacă nu cumva avem aici de-a face mai degrabă cu forma de păstorit pendulator și nu cea locală, în ciuda faptului că are loc între hotarele comunei. Turma se deplasează, totuși, între două repere geografice distincte (deal/munte), analog formei de pendulare simplă. De asemenea, și reperele temporale sunt întrucâtva asemănătoare.⁸

Această stână și-a încetat în prezent activitatea, dotările pastorale dispărând cu totul, în urma îmbolnăvirii grave a proprietarului.

4. *Stâna lui Neagul Ioan (Carașova)*. Este situată în Poiana Covelește, în limitele platoului Mărghițaș, la aproximativ 1 km est de stațiunea omonimă, sub culmea Coniarăț, pe terenul aflat în proprietatea titularului. La nivelul anului 1997 dispunea de un sălaș monocelular cu acoperișul în două ape și pereții construiți din materiale diverse, cu acces direct, staul și strungă pentru mulș și staul fix pentru înnoptat. Sălașul servea la adăpostirea familiei (și soția participa la activitățile pastorale) și la prepararea produselor lactate. Turma era alcătuită din oile rudelor, ale unor prieteni sau vecini. Constituirea acesteia avea loc tot la Sf. Gheorghe. Nu se ținea măsurat. Produsele se împărțeau prin înțelegere, luându-se ca unitate de măsură laptele a două oi pentru o oacă de lapte. Între 23 aprilie și 10 mai se proceda la gunoirea livezilor proprietarilor, după care se intra pe izlazul comunal. După sărbătoarea Sf. Petru se urca la Mărghițaș. Aici se separau mioarele de sterpe. Sursa de apă, ca și în cazul precedent, este pâraul Buhui. Părtașii la turmă veneau aici doar pentru a-și ridica drepturile, titularul stânei fiind cel care mulgea oile și prepara laptele.

A lucrat la secția LDS- Reșița. Și în acest caz se continuă o tradiție de familie, sperându-se că urmașii o vor continua, fiul său ajutându-l la paza oilor. A reluat această activitate după pensionare. Pentru viitor se intenționa atât mărirea șeptelului cât și obținerea de produse pentru piețele apropiate (Anina, Reșița). Și pentru cazul de față se poate pune aceeași problemă, respectiv a tipului de păstorit practicat. Stâna lui Domăneanț Martin și cea a lui Neagul Ioan sunt practic vecine, despărțindu-le firul de apă al Buhuiului, deci situate în același perimetru etno-geografic.

În prezent, calendarul pastoral este același, dar acum este vorba de o stână strict familială, cu același proprietar. Nici acum nu se face măsuratul oilor. Nici soția și nici fiul (decedat) nu mai participă la activitățile pastorale, proprietarul

⁸ Informații Domăneanț Martin, 63 ani, Carașova, nr.326.

fiind ajutat de cele două nepoate ale sale. Produsele lactate acoperă doar necesarul familial, acum ținta economică a acestui sit pastoral fiind creșterea și vânzarea mieilor, pentru care există o mare cerere. La momentul efectuării acestei noi anchete de teren (luna iulie 2014) s-a obținut cel de-al doilea rând de miei, după cel din primăvară, din perioada pascală. Piața de desfacere se pare că este destul de largă, proprietarul mărturisind faptul că în săptămâna de dinaintea deplasării noastre la fața locului a livrat 70 de miei pentru un întreprinzător din Timișoara.

Și dotările pastorale au suferit unele schimbări. Dispune de un sălaș nou, cu pereți din scândură nouă (în apropiere se găsește un punct de exploatare forestieră, scândurile fiind făcute cu materialul proprietarului, dar cu uneltele celor de la respectiva exploatare), cu acoperiș în două ape din tablă. Accesul este direct. Aici se înnoptează și se servește masa. Staulul fix a fost înlocuit cu cel mutător, pentru gunoirea fâneței, lângă acesta găsindu-se drobii de sare pentru alimentația oilor. Mai dispune, de asemenea, de un coteț pentru păsări, de mai mici dimensiuni, făcut tot din scânduri, de o construcție cu pereți din scânduri late (foasne) și cu acoperiș din tablă unde se gătește și se prepară produsele lactate, care sunt duse imediat după producere la gospodăria din sat. Este și acum o stână cu staul, comarnic și strungă, unde se mulg oile. În momentul cercetării mulsul nu mai are loc, laptele fiind necesar mieilor proaspăt fătați. Întoarcerea în sat are loc fie la începutul lunii noiembrie, fie la mijlocul acesteia, în funcție de condițiile meteorologice. Aici se procedează la gunoirea izlazului comunal și iernatul se desfășoară la sălașul pomicol din apropierea satului.⁹ Rămâne deschisă problema tipului de păstorit în cazurile de mai sus și poate că sintagma păstorit local pendulator ar fi cea mai potrivită

5. *Stâna lui Hațegan Nicolae (Carașova)*. Este o stână familială apărută în cursul acestui an (2014), pe locul unde înainte de 1989 își desfășura activitatea IAS Berzovia, având drept domeniu de activitate creșterea vitelor mari. După revoluție, în urma reîmproprietăririi, locul a revenit în posesia familiei lui Hațegan Nicolae. Ideea înființării stânei aparține, de fapt, fiului său Petru, care devenit șomer în urma privatizării întreprinderii de transport în comun din Reșița (fostul IGOR) și nereușind să-și găsească un loc de muncă în Croația, acolo unde pleacă majoritatea crașovenilor la lucru, a hotărât să-și câștige existența prin creșterea oilor. A fost reluată, astfel, o tradiție a familiei.

Acest sit pastoral este amplasat tot pe platoul Mărghitaș, la circa 1–1,5 km vest de stâna lui Neagul Ioan, lângă drumul forestier ce duce la exploatarea forestieră de sub culmea Coniarăț. Ca dotări dispune de un sălaș de mari dimensiuni (12 × 8 m), cu pereți din bârne masive fasonate, spațiile dintre ele fiind

⁹ Informații Neagul Ioan, 62 ani, Carașova, nr. 392.

umplute cu spumă poliuretanică, acoperiș în 2 ape din țiglă și o tindă spațioasă unde se servește masa. Interiorul sălașului dispune de singură încăpere largă, unde sunt dispuse paturile pentru dormit, ustensilele pentru prepararea laptelui și cele pentru gătit. Intrarea se face prin tindă, aici găsim și cuptorul pentru gătit și unde sunt adăpostite lemnele pentru foc. În partea opusă a tindei, sub o prelungire a acoperișului se găsește o polată unde sunt adăpostiți mieii. La circa 60–80 m de această construcție nouă, se află staulul mutător, cu perdele împletitură metalică, comarnicul și strunga.

La nivelul anului 2014, venirea la această stână s-a produs la 11 aprilie, deci înaintea Sf. Gheorghe (23 aprilie), când îndeobște se urcă la stânele din această zonă. Calendarul pastoral este același ca la cazurile precedente, venirea mai timpurie datorându-se faptului că stâna era în organizare și la început de drum. De asemenea, obiectivul economic principal, ca și în cazul precedent, este creșterea și valorificarea mieilor, pentru care se pare că există o mare cerere pe piață, produsele lactate având drept scop doar acoperirea necesarului familial. La stâna lui Hațegan deservesc 4 oameni, adică proprietarul, fiul său, soția (sezonier) și un om din Grădinari, care este plătit pentru serviciile efectuate. Aici se stă toată vara, până în septembrie-octombrie, în funcție de condițiile meteorologice. Păscutul are loc pe fâneața proprie și, la cerere, pe locurile altor locuitori din sat pentru gunoie. După revenirea în sat, se va proceda la gunoirea livezilor de pruni și a izlazului comunal, iernatul desfășurându-se la sălașul din apropierea satului (pe Veliki Zabel). Păstoritul de pe platoul Mărghițaș nu este și în serviciul pomiculturii.

Proprietarul nu are cunoștință de faptul dacă și alți săteni din Carașova intenționează să treacă la creșterea oilor.

6. *Stâna lui Miloia Maria (Goruia)*. Dacă pentru cele două stâne prezentate anterior încadrarea tipologică poate prezenta anumite dificultăți (păstorit local-zonal sau de pendulare simplă), aici este vorba cu certitudine de tipul pendulator, după cum se va vedea din cele de mai jos.

Era situată pe același platou cu stâna lui Neagul Ioan, la circa 500 m sud-est de aceasta.

O primă diferențiere de toate situațiile prezentate mai sus constă în faptul că avem un proprietar de sex feminin, după cum rezultă din denotația ce i-am acordat-o. De fapt, Miloia Maria este originară din localitatea Carașova, unde mama sa încă locuiește, având aici și alte rude. Prin căsătorie s-a stabilit în comuna Goruia cu rezidență permanentă, constituind așezarea bază pentru activitățile pastorale și unde deține mai multe proprietăți funciare de care se ocupă soțul său în tot timpul sezonului pastoral. Stâna de la Mărghițaș este tot proprietatea sa, la un loc cu terenul pe care este amplasată. Așa se explică faptul că vâratul turmei are loc aici, toate activitățile specifice fiind duse sub

conducerea proprietarei, care și-a adus cu ea și copiii de vârstă mai mică, la Goruia nefiind cine să se ocupe de îngrijirea lor. Dispune și de un ajutor, o rudă de sex masculin din Carașova, ce îndeplinește sarcinile mai grele ale vieții pastorale (paza oilor și a stânei, mulsul și altele).

Turma este alcătuită din ciopoarele proprietarei și cele ale unor rude din Carașova (12 ciopoare numărând cu totul aproximativ 150 capete de oi). Punctul de pornire al calendarului pastoral, după care se derulează păstoritul la această stână, este situat în satul Goruia. Într-o primă fază, se gunoiesc terenurile deținute în localitatea bază, după adunarea ciopoarelor din sat ce participă la stână. Primăvara ține până după Paști, urcatul la stână producându-se în funcție de creșterea ierbii din sectorul montan unde este amplasată. Deplasarea spre locul de vârat urmează traseul următor: Goruia – Gârliște – peste Moghila Gârliștei – dealul Balaban – Mărghițaș. Pe traseu li se alătură ciopoarele celor din Carașova. Nu se ține măsurat, iar împărțeala drepturilor se face prin înțelegere: fiecare proprietar ia 5 kg de caș de cap de oaie, socotindu-se doar oile cu lapte. Proprietara stânei mulge și prepară laptele împreună cu ajutorul său, transportând, mai apoi, cu căruța produsele obținute la domiciliul fiecărui proprietar. Transportul constituie un serviciu suplimentar pentru care se percepe o anumită sumă de bani la începutul toamnei.

Spargerea turmei are loc în jurul datei de 1 noiembrie la Carașova. De aici își continuă deplasarea spre Goruia doar oile proprietarei, cele ale crașovenilor fiind duse pe plațuri pentru gunoie, animalele petrecându-și perioada de iernat fie la gospodăriile din sat, fie la sălașele din hotar. În mod asemănător se procedează cu oile din Goruia.

Stână lui Miloia Maria era, la nivelul anului 1997, o adevărată gospodărie, alcătuită din sălaș, saivan pentru vite construit din carcasa unui autobuz dezafectat (se țin și vaci cu lapte, preparându-se o brânză din lapte de oaie amestecat cu cel de vaci, o parte fiind lăsat pentru hrana celor la stână), coteț pentru porci, polată pentru păsări. Din punctul de vedere al subzistenței, stâna dispune de toate cele necesare pentru a fi total independentă de satele din care provin ciopoarele. Sălașul, în care se prepară produsele lactate și se gătește, are un acoperiș în două ape din diverse materiale. Pereții sunt construiți din bârne nefasonate, încheiate la extremități în cheotori drepte și nu au fundație. Interiorul este despărțit de un perete în două încăperi inegale ca mărime. După intrare se regăsește o mică tindă cu vatră liberă pentru gătit. Cealaltă, de mai mari dimensiuni adăpostește vasele și ustensilele utilizate la prepararea laptelui, care este fiert tot pe o vatră liberă. Celelalte dotări pastorale existente sunt staulul și strunga (mioarele sunt separate de oile sterpe) pentru mulș. La o distanță ceva mai mare este dispus un staul fix, folosit tot pentru mulș atunci când animalele sunt aduse de la un loc de păscut mai îndepărtat. Produsele

obținute satisfac necesarul familial, surplusul realizat fiind valorificat pe piețele de la Reșița și Anina.¹⁰

Actualmente stâna lui Miloia Maria, cu toate dotările menționate, s-a mutat lângă complexul turistic Mărghițaș. Nu au survenit schimbări în calendarul pastoral și nici în activitățile derulate aici, față de anul primei anchete de teren. Motivația respectivei schimbări de loc ține de facilitățile de transport ale produselor, aplasamentul pastoral fiind în imediata apropiere a șoselei ce duce la Anina.

ADDENDA

Un caz de pendulare simplă în areal periurban (orașul Anina)

Deși situat oarecum în afara perimetrului vizat de cercetarea noastră, considerăm totuși utilă prezentarea cazului ținând cont de mai multe argumente importante: a) performerul formei de păstorit indicate în subtitlu nu este nici măcar bănățean, provenind din satul Novaci, județul Gorj, vatră pastorală de adâncă tradiție; b) din punct de vedere științific trebuie adus la cunoștința celor interesați, deoarece nu cunoaștem, până acum, să se fi semnalat practicarea în sector orășenesc, fie el și situat într-un areal montan (este adevărat, de mai mică altitudine), tipul respectiv fiind specific așezărilor din zonele montane înalte; c) prin problematică și conținut, completează prin comparație cele expuse mai sus.

Stâna lui Taban Ion din Anina se găsește în Izlazul Izvarna (platoul Colonovăț), pe dealul ce bordează la sud orașul, lângă pâraul omonim, afluent al Buhuiului, la circa 500 m vest de cartierul de blocuri construit înainte de anul 1989.

Dacă ar fi să se facă un scurt “istoric” al respectivului sit pastoral, trebuie menționat că socrii actualului proprietar au venit la Anina de la Novaci în cursul celui de-al șaptelea deceniu al secolului trecut, pentru a practica aici păstoritul de pendulare simplă, dar cu repere spațiale ample (Oltenia – Banat). Sosit cu tot cu oi, numitul Burghiu Ion (socrul), nu a mai părăsit locul. Actualul cioban și socrul său continuă o străveche tradiție ocupațională a familiei, niciunul dintre ei nefiind vreodată angajați ai vreunei întreprinderi de stat sau particulare. De menționat că familia sa posedă la locul de origine o solidă gospodărie, unde trebuie să se deplaseze, din când în când, pentru a-și ajuta socrul, care s-a întors acolo.

Este ajutat de soție în activitățile pastorale. Se practică tot un păstorit de pendulare simplă, în cadru familial. Ciobanul, soția sa și copii de vârstă preșcolară locuiesc pe timpul verii la stână. Ca dotări specifice avem se regăsesc stâna, staulul fix și strunga. Stâna, adică sălașul unde se prelucrează laptele, este construită din diverse materiale precum scândurile, tabla, pânza gudronată etc.

¹⁰ Informații Miloia Maria, 40 ani, Goruia, nr. 259.

Acoperișul, în două ape, se caracterizează prin aceeași diversitate materială. Locuința constă din caroseria unui autobuz abandonat cu mult timp în urmă, din același “material” fiind constituită și șura unde se țin animalele mici și păsările.

Calendarul pastoral cuprinde doi timpi: văratul și iernatul. Primul are loc pe izlazul menționat care, fiind proprietate a primăriei, determină plata taxei de pășunat și se desfășoară între 15–20 aprilie și 20–25 octombrie, iar când toamna este lungă și cu timp favorabil se prelungește până la 17 noiembrie. Nu sunt solicitați pentru gunoie primăvara și toamna. Iernatul are loc în zonele joase, în diverse locuri de pe teritoriul județului (Câmpia Oraviței, Almăj, Berzovia), locul pentru această secvență pastorală fiind ales în funcție de ceea ce rămâne pe câmp după strângerea recoltei. Ciobanul proprietar cunoaște Sângiorzul și Sâmedrul, ca sfinți legați de viața pastorală, dar nu se mai respectă cutumele legate de acele sărbători. Pe perioada iernii oile sunt ținute sub cerul liber, după spusele proprietarului, familia sa stând în gazdă la locuitorii din localitățile unde stau pe timpul acesteia.

În ceea ce privește valorificarea produselor specifice, piețele locale sunt în genere evitate, deoarece desfacerea este greoaie și cere mult timp. De aceea se preferă încheierea de contracte cu angroșiști din centre urbane mai îndepărtate (Drobeta-Turnu Severin, București), caz în care întreaga marfă este vândută repede și cu ușurință.

În cadrul stânei, pe timpul verii, atribuțiile sunt împărțite foarte simplu: soțul păzește oile când sunt duse la păscut și le mulge, soției revenindu-i sarcina preparării produselor lactate. Lâna este vândută cu greutate, rareori existând solicitări pentru aceasta. Înaintea deplasării la iernat dotările din Izlazul Izvarna se demontează, fiind refăcute în primăvara următoare. De notat că în apropiere, o rudă de-a sa, tot din Novaci, își are stâna proprie (ca dotări similară cu cea descrisă mai sus), practicând singur forma locală de creștere a oilor. Deoarece la data efectuării anchetei de teren acea rudă nu se găsea la fața locului nu am putut cerceta și acest caz.¹¹

Cele de mai sus sunt rezultatul anchetei de teren din anul 1997. La nivelul anului 2014, lucrurile sunt neschimbate, atât în ceea ce privește dotările, calendarul pastoral și țintele economice ale acestui sit. Doar copiii proprietarului au plecat, fie la studii, fie la muncă în străinătate, în funcție de vârstă.

În sinteză, apelând și la date deja publicate, se poate că în arealul comunei Carașova s-au recenzat 15 situri pastorale, după cum urmează:

1. *Situl Crucea Iabalcei*. Dotat cu amenajări pastorale portante, proprii subtipului fără stână: staule mutătoare, adăposturi tip cort pentru ciobani. Turmele aduse pentru păscut se întorc seara în sat.

¹¹ Informații Taban Ion, 64 ani, domiciliu neprecizat.

2. *Sălașul cu funcție pomicol-pastorală de sub Grad (Cetatea Turcului)*. Sit cu funcție în primul rând pomicolă, care pe timpul verii devine loc de pășunat. Deși oile sunt păzite de o femeie, aceasta nu este băciță decât de nevoie, nefiind proprietara oilor și îndeplinind respectiva muncă pentru a mai agonisi câte ceva. Turmă de mici dimensiuni, constituită din ciopoarele unor oameni mai nevoiași din Carașova. Sălașul servește de adăpost pe timpul verii și la culesul prunelor. Pe timpul nopții animalele sunt adăpostite la un sălaș din apropiere. Subsumat păstoritului local fără staul, strungă și stână

3. *Stâna lui Vataș Victor din Nermed*. Situat lângă șoseaua Reșița-Anina. Aici se practică păstoritul local cu staul, strungă și stână. Este în serviciul proprietarilor de oi din satul Nermed, subordonat administrativ Carașovei. Nu este asociat pomiculturii. La stână, toate activitățile sunt îndeplinite de membrii familiei proprietarului (mai puțin cei tineri). Prezintă particularitatea vâratului cu două stâne: la una situată pe izlazul comunal și la cea nominalizată mai sus, iar măsuratul nu are loc de Sf. Gheorghe, ci în jurul datei de 1 mai.

4. *Stâna lui Hațegan Petru din Nermed*. Este situată în același areal și similară funcțional-tipologic cu cazul precedent.

5. *Stâna lui Ardelean Martin-Ursu din Carașova*. Păstorit local cu staul, strungă și stână, fără a fi în serviciul pomiculturii. Aflată în serviciul sătenilor din Carașova și Iabalcea. Păstorit familial într-un sit care a avut dintotdeauna această funcție. Preluată prin închiriere de actualul proprietar de la un sătean din Carașova, care nu se mai poate ocupa de creșterea oilor din cauza vârstei înaintate.

6. *Stâna lui Lugojan Mihai Nicolae din Carașova*. Caz similar celui de mai sus.

7. *Stâna lui Filca Gheorghe (Iabalcea) de pe Crnopolje*. Este un caz interesant, în sensul că se practică un păstorit local în care staulul este itinerat la sălașele cu livezi de pruni ce aparțin proprietarilor de ciopoare de la această stână cu scopul gunoirii, deci este vorba de tipul de păstorit local-agricol (pomicol). Ciobanul, fost lucrător la Combinatul Siderurgic Reșița, continuă o tradiție familială pentru a-și completa veniturile, fiind actualmente pensionar. Sălașele de pe platou îndeplinesc funcția de stâne doar pe perioada când oile sunt aduse pentru păscut și gunoire. În restul timpului sunt folosite ca adăposturi pe perioada diverselor alte activități (cosit, culesul fructelor) ce au loc îndeosebi la sfârșitul sezonului pastoral.

8. *Stâna lui Ghera Petru (Iabalcea) de pe Crnopolje*. Caz similar celui precedent deși prezintă interes prin faptul că sălașul cu funcție pastoral pomicolă de aici aparține unui cetățean din municipiul Reșița, originar din Carașova.¹²

9. *Stâna lui Curiac Marian (Carașova)*.

10. *Stâna lui Moldovan Marian (Carașova)*.

¹² Taban, "Arhitectură și ocupații", 120–126.

11. *Stâna lui Domăneanț Martin (Carașova).*
12. *Stâna lui Neagul Ioan (Carașova).*
13. *Stâna lui Hațegan Nicolae (Carașova)*
14. *Stâna lui Miloia Maria (Goruia).*
15. *Stâna lui Taban Ion (Anina).*

Concluzii

Considerațiile de final privesc aspectul socio-economic și cel etnologic al temei tratate, ambele subsumate analizării modului în care mediul citadin și-a pus amprenta asupra performării păstoritului în arealul vizat.

Din punct de vedere social și economic, o primă concluzie ce se poate degaja din cele expuse ar fi aceea că majoritatea performerilor sunt persoane în vârstă, dintre care unele aflate în perioada pensionării și care prin activitatea pastorală își pot mări veniturile. Scopul vizat, în mai aproape toate cazurile este subzistența și nu valorificarea unor produse pe piață, deși este vorba de o ocupație rentabilă. De altfel, contextul economic general și-a pus amprenta asupra mărimii șeptelului, care după anul 2000 a scăzut în mod îngrijorător, dacă este să luăm în calcul datele oferite de Direcția Județeană de Statistică. Este însă posibilă raportarea unor cifre inadecvate realității, deoarece în timpul cercetărilor de teren am rămas cu impresia contrară, respectiv cea a creșterii numărului de ovine, cu atât mai mult cu cât într-unul din cazuri proprietarul a refuzat în mod categoric să ne acorde vreo informație despre stâna deținută. Într-o altă ordine de idei, în mai toate cazurile tineretul nu se arată doritor să continue tradiția pastorală a familiilor din care fac parte, căutând forme mai ușoare de a-și câștiga existența. Acest lucru ar putea deveni posibil doar în cazul adâncirii contextului economic negativ al țării, prin scăderea numărului de alternative economice oferite tinerei generații.

Navetismul, ca fenomen socio-economic, practic a dispărut aici, după 1989, apărând posibilitatea muncii în străinătate (Croatia), dar se manifestă de pe acum o diminuare a acestui fenomen migraționist, datorată se pare scăderii locurilor de muncă de piața externă. Nu știm dacă, în atari contexte, cei tineri se vor angaja în practicarea păstoritului bunăoară. Este însă cert faptul că bursa locurilor de muncă din centrele urbane limitrofe sau mai îndepărtate nu oferă prea multe șanse, îndeosebi datorită procesului de reorientare economică prin care trece județul Caraș-Severin (de la industria grea la cea turistică, spre exemplu). Reveniți în satele de baștină, foștii angajați ai întreprinderilor reșitene au adus prea puține elemente din civilizația orașului în ocupațiile pe care le practică, îndeosebi în cazul păstoritului. O eventuală asemenea influență ține nu atât de caracteristicile performative cât de unele elemente “exterioare” (limbaj, apel la servicii specializate), care vor fi dezvoltate mai jos, *sub speciaie*

ethnologica. Elemente de urbanizare pot fi sesizate în alte domenii ce țin de civilizația tradițională, în arhitectură, abandonarea portului popular, care cu câteva decenii în urmă era purtat cu mândrie de către crașoveni, chiar când se deplasau la oraș pentru diverse treburi. În acest caz, ca un element îmbucurător este totuși faptul că la căsătoria religioasă, mirii sunt obligați de cutuma locală să îmbrace costumul tradițional.

În ceea ce privește ocupațiile tradiționale, se pare că există o separație netă de intenționalitate între generația mai vârstnică și cea tânără. “Bătrânii” continuă ceea ce au învățat de mici, cei tineri părând că s-au “rupt” de contextul cultural al propriei tradiții, fapt concretizat în neacceptarea angajării în străvechile modalități de câștigare a existenței.

Din punct de vedere etnologic, trebuie remarcat încă de la început faptul că, în cazul păstoritului s-a conservat îndeosebi aspectul “tehnic” al practicii sale, înțelegând prin aceasta respectarea cadrului temporal tradițional, a dotărilor specifice, tot tradiționale, regăsite la punctele studiate: debut și final de sezon pastoral în conformitate cu ritmurile naturii și condițiile climatice, utilizarea staulelor mobile sau fixe, a strungilor, pentru gunoie, muls etc., cazurile prezentate *in extenso* mai sus credem că sunt suficient de relevante în sprijinul concluziei noastre.

Relativ la aspectul performativ, după cum s-a arătat la momentul potrivit, este problematică încadrarea tipologică a păstoritului practicat la stânele din arealul situat în preajma stațiunii turistice Mărghițaș (aleasă ca punct de reper topografic și nu etno-geografic), deci în zona centrală a Munților Aninei. Ținând cont de definiția, în genere acceptată, stabilită pentru păstoritul local, cazurile prezentate s-ar încadra în forma menționată, întrucât cele patru situri pastorale de aici se găsesc în interiorul hotarului comunal. Dar dacă se ține cont de anumite elemente, cum ar fi distanța apreciabilă de așezarea bază, diferența altitudinală dintre aceasta și locul de vărat (sector deluros – depresionar vs. munte), deci turmele se deplasează între două borne spațiale net diferențiate și clar departajate geografic, elemente ce se regăsesc în cadrul păstoritului pendulator, apare o anumită ambiguitate, credem în încadrarea lor tipologică. Este o problemă ce ar trebui discutată între specialiști. Aceleași observații s-ar putea face și în ceea ce privește reperele temporale.

Ceea ce a dispărut aproape cu desăvârșire este aspectul spiritual legat de păstorit. Singurul element de o asemenea natură constă în faptul că Sfântul Gheorghe este încă respectat drept patronul oieritului. De aceea, în majoritatea cazurilor, măsuratul are loc la sărbătorirea sa. Au dispărut cu desăvârșire elementele ritualic-apotropaice, menite a apăra turmele de îmbolnăviri și de prădători. În primul caz se apelează la medicul veterinar, tezaurul medicinal tradițional fiind uitat, sau la farmaciile de profil de la Reșița (este unul dintre

puținele elemente în care urbanul a influențat această ocupație de bază). De asemenea, credințele mitico-magice precum cele legate de luarea manei, spre exemplu, sunt acum taxate drept simple superstiții, ca ecou al educației școlare sau al informației mass-media. S-au uitat și unele divinități cu rol în protecția turmelor (SF. Andrei). Pentru apărarea de prădători se invocă ajutorul și protecția lui Dumnezeu, locuitorii din zonă fiind deosebit de credincioși.

Ce s-ar putea spune despre viitorul oieritului în zonă? Deocamdată prognosticul pare a fi unul pesimist. Datele statistice par să arate o scădere constantă a numărului de animale, iar tineretul nu vedește propensiune pentru o asemenea ocupație. Este greu de întrevăzut care va fi viitorul său. Dincolo de toate considerațiile de mai sus, datoria noastră de specialiști constă în conservarea, fie și prin scris, a mărturiilor încă vii despre tot ceea ce aparține civilizației tradiționale, dacă în prezent nu există alte mijloace de conservare a memoriei noastre culturale.

ON THE TRADITIONAL SHEPHERDING IN THE MOUNTAINS OF ANINA

Abstract

This study continues an older research with new data on the traditional shepherding within Reșița ethnographic zone, Carașova micro-zone. The author drove at pointing out how and whether this area proximity to an important industrial center and seat of a county in the same time had marked some elements of the traditional (rural) civilization there. Breeding was his main aim, as scientific and bibliographic references on the Banat shepherding are meager and lacunary. Within Carașova micro-zone local (familial) shepherding was pointed out in all possible ways, and also the vertical transhumance was put in light. Some of the studied sites show that breeding also serves for fruit tree growing by plum orchards manuring. Supplying their families with dairy products, lambs breeding and trading are the economic aims of the local shepherding.

Foto 1. Sălașul cu funcție pastoral-pomicolă al lui Moldovan Marian (Carașova).

Foto 2. Stâna lui Neagul Ioan (Carașova). Vedere generală.

Foto 3. Stâna lui Neagul Ioan (Carașova).
Polata pentru păsări și construcția unde se prepară laptele.

Foto 4. Stâna lui Neagul Ioan (Carașova). Strunga.

Foto 5. Stâna lui Neagul Ioan (Carașova). Staulul pentru muls și comarnicul.

Foto 6. Stâna lui Neagul Ioan (Carașova). Staulul mutător.

Foto 7. Stâna lui Hațegan Nicolae (Carașova). Vedere generală.

Foto 8. Stâna lui Hațegan Nicolae (Carașova). Casa stânei și staulul.

Foto 9. Stâna lui Hațegan Nicolae (Carașova). Casa stânei – interior stânga.

Foto 10. Stâna lui Hațegan Nicolae. Staului mutător, comarnicul și staului pentru muls.

Foto 11. Stâna lui Taban Ion (Anina). „Casa” stânei și polata pentru păsări.

Foto 12. Stâna lui Taban Ion (Anina). Staulul mutător.

Foto 13. Stâna lui Taban Ion (Anina). Locul unde se prepară laptele.